

Emnenr. Fylke: Opland
 Tilleggsspørsmålnr. Herad: Søndre Land
 Emne: Transport av høyv Bygdelag: Land og Lurøy
 Oppskr. av: Jörgen Karlsen Gard: Bergslia
 (adresse): Hov i Land G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Høytransport gik for seg i mi heimbygd Lurøy i Nordland 1 1890- aara med kjøring paa meislede. Lassa kunne vel kanskje veie om lag 100 kg. En kraftig kar kunne ta et slikt lass i et båretau om det knep og veien ikke var lang. Utmarkslaatten vart drevet i fjellet. Her brukte man stormaska "sekker" av snøretau, traadde dem fulle og rukla dem ner etter lia, tok dem inn i robaater og førte dem til heimstaden. Vart høyet tørt i sekkene, kunne en mann ta dem paa ryggen hvis 2 karer løfta under, saa han fikk dem godt paa. Men saagrassekker maatte rullas opp etter fjära, og jeg husker at de var tunge. Saa kjørte man dem heim og kasta graset utover paa en lagleg plass. Smaabrukere- og det var jo de fleste- bar tørrhøyet i et vanleg båretau.- Løypestreng bruktes ikke, for den var utjenleg i lendet der nord paa de fleste steder. Det vanlege er den dag i dag at smaabrukerne bærer inn tørrhøyet med båretau. Men böndene som kan holde hest fikk kring 1900- tallet saakalte høyvogner. Det var lange sleder om lag 2 meter lange med 2 høye hjul under midten og lange sjeker passende for en hest. Disse "vogner" tok mer enn dobbelt saa mye som de gamle åleder med tremeier under. Baade meisledene og høyvogna hadde høge grinder.- Det hender i Nordland enda at meisleder blir brukt i bratt lende hvor en vogn med høy ellers ville velte. De er hendige paa smaa, bratte fjellgarder.-

I Søndre Land hvor jeg har budd i 33 aar, har det alltid vart brukt "hjulsleder". Det vil si høyvogner med 4 hjul under. De 2 forreste hvortil forstillinga er knytt, er mye mindre enn de 2 bakerste som er like store som vanlege hjul under ei mökk-kjerre, men med høge grinder, saa lasset kan ta ei tørrhøyvekt paa 2- 300 kg.

Slaate i utmark har vart ukjent i 3 mannsaldrer her, men noe villslaatt i utkantene av jordene er det jo paa alle gardar her. Til berging av tørrhøyet brukes her baade vanleg gammaldags ~~xixx~~ handrive og moderne rakerive som kjøres av en hest. Men höylassene kjøres bare med en hest paa disse kanter.-

Smaabrukere og husmenn pleier helst aa bære høyet inn i laaven. De kan av og til laane en hest av bonden, men er dette ulagleg i høyonna, bærer man høyet inn med tresvolk som lages av lang vidje, selje eller endog older, som forresten er noe for spröd. De er jo lett aa erstatte om noen skulle bli brutt i stykker under bäringa. Utmarkslaatten er for lengst gaatt av bruk i Søndre Land, men brukes mye nordpaa enda mellom smaabrukere.

1/3 m bred

10

1t

hest

Vogna

1 da
Trekning av høy med sloe eller andre redskaper har jeg ikke sett hverken nord eller sør i landet, men det skal visst enda være kjent i bratte fjellbygder eller steinete lende vestpaa. Jeg har sett at enkelte har baaret høyet paa en bærebör naar veien til laaven er kort. De maa de være 2 om arbeidet. Man legger enten tau mellom 2 staurer eller noen tynne, fastspikra fjeler paa sturene. Det er et seint og gemytleg arbeid som folk der har travelt, ikke vik nytte, for noen svär bör faar man jo ikke med seg da. Lessinga paa sloe og baare gikk for seg paa den maaten at man "kjemma" hyet og la paa uten andre forholdsregler enn aa faa det til aa ligge fast, Det fikk man ved aa knuge det til, forfra eller bakfra som det paste. Börsvolken lages ved aa trekke den tjukkeste enden gjennom ei lökke som man tvinna i den tynneste enden. Det er lettere aa bäre enn i tau, men man tar mindre i hver bör enn med tau.- Ellers er maaten aa bäre paa den samme. Man raker vekk det lause høyet som ikke kan bli med i bören. Det er lettere aa bäre med svolk, fordi tungda av bören kviler paa heile rygge, ikke bare paa skuldrene, og saa kan en mann ta bören i svolken paa uten hjelp, mens en tung höybör med tau ma ha en hjelper til aa löfte paa bören. Tauet legges paa samme maate som svolken over den ene skuldra mens man bærer inn.

✓ - da
15
Barna var med og hjalp til med höybäringa. De ville saa gjerne ha en dott i tauet eller svolken og löp med det. Trille bör til aa faa fram høy med er etfor naivt redskap som vel neppe kan være brukt noen steder.- Höet kjöres fra setervolder om vinteren paa sledeföre. Kan ikke en firehjulslede brukes om vinteren, maa man passe paa aa faa det framkjörtnför snöen kommer om hösten.-

Lasset festes med ei sterk stang med gyrdetau i begge ender. Den forreste ende som knipes ned mot lasset, settes paa först foran, og saa strekkes til bak saa mye et par mann kan makte med si eiga tungde.-

Fellesslaatt er ukjent . Men i gamle dager i Nordland för alminnelig teigblanning vart vanleg, kjörtes eller bar man bör om bör hver til seg. De var flinke til aa dele riktig de gamle, men ellers kjenner jeg lite til korleis de ordna med slike ting for, det er visstnok fleire hundre aar sia man gikk over til teigblanning og arbeidde hver for seg. Jeg kjenner bare fra nyere tid korleis man ordna seg et sted i Luröy- Allern- hvor ei grend paa 5 naboer hadde en skogstrekning som var vokst fram i fellebeite uten at noen hogde av björka der. De vart enæige om paa fastsatte dager aa gaa til skogs for aa hogge brensel, og saa hogde de hver for seg med en mann fra hver nabo og kjörte heim det som de hadde greid aa hogge. Noen annen deligg av veden var det ikke tale om, men de snauhogde skogstykket til sist.-

Det er intet tilbake av den gamle fellesdrifta som kjennes fr fra fleiresteder her i landet i gamle dager. Naa kan folk gaa sammen om felles redskap i jordbruket, men hver man bruker i tur og orden saamaskinen eller tröskeverket o.l. med betalt mannskap hver for seg. Det eneste som paa fleire steder nordpaa kan henge att, er felles takteking eller opp- og utsetting av store baater. Det var en äressak aa hjelpe hverandre med slikt arbeid uten aa vente betaling for det. Eieren var da vert og spanderte dram og mat paa sine hjelpere. Den tid da uttrykket "mönsaas - skaal" vart skapt, utförte man nok takteking i fellesskap i Söndre Land og. Hjelper Du meg i dag, skal jeg hjelpe Deg i morgen, var nok en livsregel hos de gamle. De kunne nok skjenne og bruke kjeft i nabolaget hvis kröttera voldt naboer noen skade, eller man vart utsatt for andre ulemper i nabolaget, og kvinnene

Kunne i vrede løfte opp stakken baade foran og bak og be folk kysse seg baade her og der, mens en sint mann kunne ikke bare be sin motstander kysse seg i- reva, men endog sleppe buka ner og sette enden ut i väret og be en kysse seg. Men noe videre historier etterpaa vart det jo ikke av en slik maate aa vise sin uvenn ringeakt paa.

Naar vreden var over, kunne man være gode naboer igjen som för. Det er bare merkelig at folk den gang vart sintere av slik helsing fra naboens side. I dag ville man jo faa en god latter av det heile og ikke kjenne seg det spor sint av det.-

Naar Herdis blotta bringa si og brynte sverdet paa brystene, forteller jo sagaen at skrelingene vart redde og tok til flukt. Det var visst en liknende mentalitet som dreiv folk til aa blotte seg for motstandere og be ham kysse seg baade her og der.-

Men dette var jo en del paa sida av høytransport, som emnet var. Tidligere mottatte oppgaver vil bli sendt Dem saa snart jeg faar tid til det-

Hov i Land den 25 november 1946.

Jörgen Karlsen.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

18